

ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE ÖRGÜN VE YAYGIN MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİME KAMUNUN VE ÖZEL SEKTÖRÜN KATILIM DURUMU

Mustafa KARAAĞAÇLI *

Özet

Son yıllarda özellikle kamu yatırım giderleri açısından eğitim sektörü sağlık, turizm, tarım ve sosyal güvenlik gibi kamu kesimlerinin önünde yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'nin sürdürülen kalkınma planlarında ve özelleştirme politikalarında ortaöğretim kademesinin mesleki-teknik eğitim ağırlıklı bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Çalışma hayatının gereksinim dayadığı işgücünü hazırlamada ana kaynak durumunda bulunan mesleki-teknik eğitimin yatırım ve maliyet tutarlarının yüksek olması; bu eğitimin bilimsel yöntem ve tekniklerle ele alınarak geliştirilmesi ve değerlendirilmesi olgusunu gündeme getirmektedir. Bu nedene çalışmada ortaöğretim kademesinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime kamunun ve özel sektörün katılım durumu incelenmektedir. Ulusal ölçekte ortaöğretim kademesinde örgün ve yaygın mesleki - teknik eğitime kamu ve özel sektör katılımını ortaya koymayı amaçlayan çalışma, literatüre dayalı veriler ışığında gerçekleştirilmiş ve betimsel nitelik taşımaktadır.

Çalışmada, ulusal ölçekte ortaöğretim kademesinde örgün mesleki - teknik eğitime özel sektör katılımının yok sayılabilecek kadar az olduğu sonucuna varılmakta, bu alandaki eğitim hizmetlerinin hemen hemen tamamının kamu tarafından yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Yaygın mesleki-teknik eğitimde gerçekleştirilen meslek kurslarında kamunun, bu kurslardaki kursiyerler ve öğretmenlerde ise özel öğretim kurumlarının sayısal çoğunluğu bulunmaktadır. Beliren bu durumla ilgili iyileştirme ve geliştirme önerileri sıralanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki-teknik eğitim, kamu ve özel sektör.

THE CONTRIBUTIONS OF PUBLIC AND PRIVATE SECTORS TO FORMAL AND NONFORMAL VOCATIONAL-TECHNICAL EDUCATION AT THE LEVEL OF HIGH SCHOOLS

Abstract

In the recent years it has been observed that training sector expenditures have been getting much more than the others such as health, tourism, agricultural and social security in the public sector investment expenditures. In addition to this vocational - technical education has been targetted instead of high schools training in the government privatization policies and in the five year development plans.

Vocational- technical education is one of the main resources to train labour force demanded by industry. Training investment and cost are very high. So in Turkey this education must be developed and evaluated with in the scientific methods and techniques. For that reason, the contributions of public and private sectors to the formal and nonformal vocational-technical training level have been dealt with in this article. The goal is to try to compare the status of public and private sectors in formal and nonformal vocational - technical education of the high schools level in Turkey. It has been found out that the formal vocational - technical education has been almost wholly realized by the public sector while the contribution of private sector is absence. There is obvious majority of public in vocational courses which are realized within nonformal vocational-technical education. A higher percentage of students and teachers who attend courses are members of the private education institutions. As a result, some improvement and development proposals related to the above mentioned situations are stated in this article.

Key Words: Vocational - technical education, public and private sector.

* Yrd. Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

1. GİRİŞ

Türkiye’de son yıllarda artan nüfus paralelinde eğitim görme gereksiniminin de arttığı görülmektedir. Bu olgu ile birlikte varolan kaynakların sınırlılığı ve hızlı bir gelişimle uluslararası standartlara ulaşabilme gerçeğinin yanı sıra 1980’li yıllardan başlayarak kamu sektöründe ilgi odağı haline getirilen “özelleştirme” politikaları da başta eğitim olmak üzere her alanda yeni düzenleme çabalarını, plan ve projeleri zorunlu kılmaktadır.

Kamu yatırım giderleri açısından ise eğitim sektörünün sağlık, turizm, tarım ve sosyal güvenlik gibi kamu kesimlerinin önünde yer aldığı gözlenmektedir (DPT, 1995: 210). Ayrıca, ulusal düzeyde 1960’lı yıllarda kurumsallaştırılan ve sürdürülen kalkınma planlarında ulusal ortaöğretim kademesinin mesleki-teknik eğitim ağırlıklı bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir (MEB, 1990: 11). Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi ise eğitsel, bilimsel ve teknolojik sistemler ile uluslararası pazarların öngördüğü yüksek performanslı işgücünün yetiştirilmesine dayalı bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, bu hedefin gerçekleştirilebilmesi düzeyi çalışma hayatına işgücü hazırlamada ana kaynak durumunda bulunan mesleki-teknik eğitimde yapı, içerik, yöntem, öğretme-öğrenme, ve değerlendirme süreçlerinin nitelik yönünden geliştirilmesi, dolayısıyla mesleki-teknik eğitime kamu ve özel sektörün katılımıyla çok yakın ilişkili bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada ortaöğretim kademesinde mesleki-teknik eğitime kamu ve özel sektörün katılım durumu ele alınmaktadır.

Literatüre dayalı olarak betimsel nitelikte gerçekleştirilen çalışmanın amacı ortaöğretim kademesinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime kamu ve özel sektör katılımının genel görünümünü, ulusal ölçekte okul, öğrenci ve öğretmen alt öğelerinde ortaya koymaktır.

2. TÜRKİYE’DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİ GEREKTİREN ETMENLER

Sürekli gelişim ve değişimin yaşandığı bilgi ve teknoloji çağında birey, iş ve meslek olguları oldukça önemsenmektedir. Çünkü her tür girişim ve yeni oluşumların öncelikleri arasında bireysel ve toplumsal gönenc (refahi) düzeyini yükseltme, mutlu ve başarılı bir yaşama standardı oluşturmaya yer aldığı söylenebilir. Bu yönde mesleki-teknik eğitimin bireye iş için gerekli bilgi, beceri, mesleki tutum ve iş alışkanlıklarını kazandırma gibi çok yönlü bir işlevi bulunmaktadır.

Genel olarak ilgili literatürde mesleki-teknik eğitime duyulan gereksinimlerin bireysel, sosyal, ekonomik ve ulusal kökenli nedenlerden kaynaklandığına dikkat çekilmektedir. Anılan nedenlerden bazıları sıralandığında ise aşağıdaki görünüm belirmektedir (Alkan, Doğan, ve Sezgin, 1996: 10-18):

- Bir ülkenin gelişmesini etkileyen temel unsurlar arasında ulusal doğal kaynaklar ve işgücü bulunmaktadır. Bunların verimi yüksek üretim şeklinde sonuçlanabilmesi, korunarak değerlendirilebilmesi için de nitelikli işgücünü sağlayacak mesleki-teknik eğitim gerekmektedir.

- Eğitim öзде psiko-sosyal bir süreçtir. Bu sürecin sosyal boyutunda bireylerin toplumsal etkinliklere katılmaları başka bir deyişle meslek edinmeleri yer almaktadır. Bu olgu da mesleki-teknik eğitimi zorunlu kılmaktadır.
- Gelişen ve yenilenen teknolojik süreçte tarımsal yapıdan, endüstriyel yapıya geçişi kolaylaştırarak, bireylerin üretim yeterliklerinin artırılabilmesi için de mesleki-teknik eğitim gereği vardır.
- Yeni teknolojilerle birlikte ortaya çıkan yeni mesleklerin yapısına ilişkin bilgi verilmesi, işin sosyo-ekonomik işlevlerinin tanıtılması da mesleki-teknik eğitime bağlı bulunmaktadır.
- Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılımı siyasal bir süreç olarak işlerken bunun önümüzdeki yıllarda gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu beklentinin gerçekleşmesiyle işgücünün serbest dolaşım sağlanabilecektir. Bu durumda uluslararası standartların öngördüğü düzeyde işgücü yetiştirme zorunluluğu kaçınılmazdır. Bu zorunluluk da mesleki-teknik eğitimi ön plana çıkarmaktadır.
- Ulusal üretim gücünün artırılması, hızla değişen sosyal ve ekonomik yapıdan bilinçli yararlanabilecek bireylerin yetiştirilmesi, çalışanların yaşam düzeylerinin yükseltilmesi gibi nedenler de mesleki-teknik eğitim ile çok yakın ilişkili bulunmaktadır.
- Mesleki-teknik alan uzmanlarının ortak görüşü; “eğitimde kaynakların sınırlılığı nedeniyle eğitimde önceliğin zihinsel mükemmeliyet yerine ekonomik verimlilik ilkesine verilmesi” yönündedir. (Alkan, Doğan, ve Sezgin, 1996: 18). Bunun gerçekleştirilebilmesi ise ancak ulusal ölçekte planlı, yeterli ve tutarlı bir mesleki-teknik eğitim sistemine bağlı bulunmaktadır.

Yukarıdaki genel hatlarla sıralanan nedenlerin her biri de mesleki-teknik eğitime olan gereksinimi ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda mesleki-teknik eğitimin hem bireysel, hem de toplumsal ve ulusal beklentilerin karşılanmasındaki etkinliği ve yararları oldukça önemsenmektedir.

3. ULUSLARARASI DÜZEYDE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Son yılların belirgin özellikleri bilgi, bilişim ve iletişim kökenli teknolojik yenilikler ile uluslararası ekonomik bütünleşmelerdir. Ayrıca, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, liberalizm ve insan hakları ve temel özgürlükler gibi herkes için ortak evrensel değerlerdir. Bilimsel ve teknolojik yeniliklerin ise başta eğitim olmak üzere hemen hemen her alanı da etkilediği bir gerçektir. Bu gerçeğe birlikte uluslararası düzeyde çeşitli ülkelerin mesleki-teknik eğitim sistemlerini yapı, içerik, yöntem, öğretme-öğrenme ve değerlendirme süreçleri boyutlarında iyileştirme ve geliştirme girişimlerinde buldukları görülmektedir.

Ülkelerin varolan koşullarına göre farklılık gösteren girişimlerin belirgin özelliklerinin meslek ve eğitim standartlarını esas alma, mesleki-teknik eğitim hizmetlerine kamu ile birlikte özel sektör katılımını sağlama ve eğitim-istihdam bütünlüğünü ve ilişkisini güçlendirme gibi hususlarla ilgili olduğu dikkati çekmektedir.

Uluslararası düzeyde bazı ülkelerin mesleki-teknik eğitim alanına ilişkin çalışmaları incelendiğinde, aşağıda genel çizgilerle verilen görünümün ortaya çıktığı söylenebilir.

- Mesleki-teknik eğitime başlayacak olan öğrencilerin önceden bilimsel yöntemlerle mesleki-teknik eğitime yönlendirilmeleri sağlanmaktadır.
 - Mesleki-teknik eğitim öğretme-öğrenme ve değerlendirme süreçleri, ilgili meslek alanında öğrencilere kazandırılması gerekli görülen bilgi, beceri ve tutum boyutlarında planlamakta, böylece öğrencilerin daha iyi ve kaliteli eğitim görmeleri sağlanmaktadır.
 - Mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında mesleki teknik okullara özel etkinlikler (seminer , iş yeri gezileri) düzenlenmektedir. Bu etkinliklerle okul yöneticileri öğretmenler , işverenler meslek kuruluşları ve aileler katılmaktadır.
 - Mesleki-teknik eğitimde orta öğretim kademesi ile üst düzey meslek okulları arasında ve eğitim kurumları ile sektörler arasında sıkı bir işbirliği modeli uygulanmaktadır.
 - Mesleki-teknik eğitimde yeni yapılanmalar , öğrenciyi daha çok içine alan , esneklik ve öğrencilerin bireysel tercihlerini artıran , eğitim ve mesleki ilerlemelerini kolaylaştıran ortam , içerik ve yönetsel yaklaşımla ele alınmaktadır.
 - Mesleki-teknik eğitim programları ile öğrencilere kazandırılacak mesleki yeterliklerin temel boyutları iş ve okula dayalı özellik taşımaktadır. İngiltere ve Galler uygulamaları örneğinde olduğu gibi mesleki yeterlikler ulusal özellikler üzerine yoğunlaşmaktadır. NCVQ / National Council for Vocational Qualifications diye adlandırılan Ulusal Mesleki Yeterlikler Konseyi, mesleki yeterlikleri akademik ve mesleki özellikler biçiminde ayrı ve eşit değerli (seperate and equally valued) olarak yasal onay sonrası (1991) uygulamaktadır (Lasonen , 1998:10-16).
 - Başta Almanya olmak üzere Avrupa Birliği üyesi ülkelerde mesleki-teknik eğitimin akreditasyonu yönünde çalışmalar oldukça önemsenmektedir (Roesch ,1998:145-146). Mesleki-teknik eğitimde kalite ve standartların sürekli yükseltilmesi için eğitim ve öğretimin gerçekleştirilmesinde planlama-uygulama-denetleme süreçleri bir sistem içinde yürütülmektedir. Bireylerin ,ürünlerin,işlemlerin kalite gelişim ve kalite güvence sistemi olarak tanımlanabilen bu yapıda ürün ,hizmet ve iş görenin kalitesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla anılan kavramlarla ilişkili işler ya da ürünlerde akreditasyon işlemi uygulanmaktadır.
 - Uluslararası teknoloji ,ticaret ve yatırım düzeni her alanda olduğu gibi mesleki -teknik eğitimde de yeni düzenlemeleri gerektirmektedir. Yeni teknolojiler endüstride de yoğun kullanılmakta ,bu teknolojilerle çalışabilecek iş görenlerinde yeni bilgi ,beceri ve tutumlara sahip olması beklenmektedir. Mesleki-teknik eğitimden geçen iş görenlerin teknolojileri kullanma yeterliklerinin olması ve sanayi kültürünü bilmesi yönünde eğitim verilmektedir. Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika ülkelerinde yaygın uygulanan okul-endüstri iş birliği yaklaşımının Asya Pasifik ülkelerinden Hindistan ve Filipinlerde de başarılı sonuçları gözlenmektedir. Anılan eğitim yaklaşımının temeli ise endüstri eğitim kurumları işbirliğine dayalı bulunmaktadır. Mesleki-teknik eğitimin verimliliği ve etkililiği için öngörülen bu yaklaşımı başta UNESCO olmak üzere ilgili diğer kurumlar da desteklemektedir (Basu ,1998:24-25).
 - Amerika Birleşik Devletleri'nde Mesleki- teknik eğitime hazırlığın en önemli ögesi matematik , fen ve iletişim becerileri olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ışığında öğrencilere temel konularda kavramsal bilgiler kazandırılarak mesleki-teknik eğitime hazırlanmaktadır.
- Hazırlık modelinin ise şu belirgin özellikleri taşımasına dikkat edilmektedir (Hull,1998:187-190):

- 1.Kuramsal yapı ,beceri kazandırma ve işe yerleştirebilme standartlarını karşılamalıdır.
- 2.Öğrenciler için bir meslek alanına yönlendirme standartlarını karşılamalıdır.
- 3.Öğrencilerin başarıları ,çalışma ve görevlerini yerine getirme ölçütlerine göre değerlendirilmelidir.

- 4.İşe yerleşme ve bir üst programa geçme yolu tüm öğrenciler için açık olmalıdır.
- Mesleki-teknik eğitime ilişkin yönelimlerde geleceğin mesleklerinin neler olacağına dikkat etmek oldukça yoğun tartışılmaktadır. Bu tartışmalar kapsamında yeni tasarımlar yapılmakta ,istihdam için eğitim ve yaşam boyu öğrenim yaklaşımı izlenmektedir. ABD'de Hennepin Minnesota Teknik Kolejinde gerçekleştirilen bir araştırmada mesleki - teknik okullar neye dikkat etmeli ? sorusuna açıklık getirilmektedir. Eğitim programlarını ve hizmetlerini iş ve endüstri alanlarına veren kolejde "dışarıya ulaşmak ve kaynak araştırmak" gereksinimi sürekli gündemde tutulmaktadır. Anılan araştırmada okulun "bir tür bilgi mağazası"olarak işverenlerin beklentilerini karşılamasının gereği vurgulanmaktadır. (Grossbach ,1998:250-253)
 - Mesleki-teknik eğitimde öğrencilere kazandırılacak yeterlikler iş düzeyinde belirlenmektedir. Böylece hangi işin gerektirdiği öğrenciyi yetiştirmeye yönelmektedir. Mesleki-teknik eğitim için oldukça önemsenen bu yaklaşım ,eğitim-istihdam bütünlüğünün sağlanması ve uyumunda etkili olmaktadır.
 - Mesleki-teknik eğitimde ,eğitim verme ve yönetsel yönden öğrencilerin çalışma hayatına geçişlerini düzenleme konularında Eğitim ile Çalışma bakanlıklarının sıkı bir işbirliği ve ortak sorumluluğu görülmektedir.

4. ULUSAL DÜZEYDE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de mesleki-teknik eğitim girişimlerinde evrensel karşılaştırmalı eğitim ve araştırma çalışmalarının etkileri gözlenmektedir. Anılan eğitimde ulusal ölçekli yapılan düzenlemelerin en somut ve önemlisi olan 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim yasası ile mesleki-teknik eğitim hizmetlerine okul-iş yeri (ikili eğitim) bütünlüğü getirilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası düzeyde mesleki-teknik eğitimle ilgili önceki satırlarda yer verilen yönelimlere karşın ulusal düzeyde ilgili sistemin varolan durumu incelendiğinde ise aşağıdaki görünümün ortaya çıktığı söylenebilir.

- Özel sektör kurum ve kuruluşlarının mesleki-teknik eğitim alanına yeterince yönelmeyişi kamunun eğitim giderlerini artırmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Bulutoğlu, 1988: 305; DPT, 1995: 25).
- Mesleki-teknik eğitimden geçenlerin önemli bir işe yerleşme alanını oluşturan Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) fizik-mekan, finansman, donanım, öğretici personel gibi temel unsurlar yönünden yeterlilikleri sınırlı bulunmaktadır. Bu durum ise KOBİ'lerin mesleki-teknik eğitim etkinliklerine katılımlarını güçleştirmektedir (DPT, 1995: 25).
- Mesleki-teknik eğitim okullarında ve bu okulların öğrenci sayılarında hızlı bir artış görülmesine karşın; altyapı, araç-gereç, donanım ve eğitim standartlarındaki boşluklar nedeniyle standart düzeyi yüksek eğitim hizmeti götürülemediği (DPT, 1995: 26).
- Orta (ara) kademe mesleki eğitimli işgücüne olan piyasa isteminin ve işe yerleştirme hizmetlerinin planlı, tutarlı ve yeterli olmadığı gözlenmektedir.
- Sektörel piyasaların öngördüğü ve mesleki-teknik eğitimde esas alınması gereken meslek standartlarının henüz belirlenmediği görülmektedir (Alkan, 1995: 5).
- Ulusal sanayileşme çabalarına karşın ortaöğretim kademesinde gelişme mesleki-teknik alanlardan çok genel alanlarda olmaktadır. Ortaöğretim kademesinde mesleki-teknik eğitime olan toplumsal istem hızla artarken, yatırım ve maliyet tutarları

yüksek olan mesleki-teknik eğitimde okullaşmanın sınırlı kaldığı bilinmektedir (CORD, 1994: 41).

- Uluslararası düzeyde özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde mesleki-teknik eğitim sistemine kamu ve özel sektörün eş görevli, eş katılımlı işbirlikli desteği görülürken ulusal düzeyde ise özel sektörün mesleki-teknik eğitim sistemini finansman, personel ve araç- gereç yönlerinden desteklemesi çok sınırlı kalmaktadır (Alkan, Doğan ve Sezgin, 1996: 398).
- Çalışma hayatında meslekler ve endüstriyel-teknolojik gelişmeler mesleki-teknik eğitim sisteminde kamu-özel sektör işbirliğini gerektirmektedir. Oysa ulusal düzeyde bu bağlamda planlı, tutarlı ve yeterli özel düzenlemeler henüz istenen düzeyde görülmemektedir.
- Varolan ulusal mesleki-teknik eğitim sistemi merkezden yönetim esaslı işlerlik göstermektedir. Bilindiği gibi MEB 3308 sayılı yasa kapsamındaki okulları örgütleme, programları hazırlama, öğretmen yetiştirme, eğitimi yürütme, sınavları yapma ve mesleki belgeleri verme işlevlerini yerine getirmektedir. Her biri farklı özellik ve uzmanlık gerektiren bu işlevlere özel sektörün, bölgesel ve yerel katkıları çok sınırlı kalmaktadır. Bu durum ise okulların değişen teknolojik koşullara uyumunu zorlaştırmaktadır (Alkan, Doğan ve Sezgin, 1996: 406; CORD, 1994:80; Doğan, 1998: 42).
- Genel ve mesleki ortaöğretimde niteliksel gelişme için görevin gereklerine uygun öğretmen yetiştirilmesi gereksinimi henüz giderilmiş değildir (Sezgin, 1994: 26).

Ulusal düzeyde mesleki-teknik eğitimle ilgili yukarıda sıralanan hususlar bu alanda çözüm bekleyen temel sorunların bulunduğunu göstermektedir. Konu ile ilgili literatür ve alan uzmanları tarafından sıkça vurgulanan bu sorunların sürmesi oldukça düşündürücüdür. Oysa mesleki-teknik eğitimle ilgili özel düzenlemeler için "yeteri kadar verinin olduğu" belirtilmekte; "temel sorunun okul-işveren etkileşimi ve ortak karar verebilmedeki eksiklik" olduğuna dikkat çekilmektedir (Doğan, 1998: 42).

Ulusal düzeyde kamu ve özel sektör katılımlı okul-işyeri uyumu ve etkileşimindeki planlılık ve tutarlılık yerine mesleki-teknik eğitimde kamunun yükünün çok olduğu görülmektedir. Bu durumun ise ilgili eğitimin kalite ve standartlarını olumsuz biçimde etkilediği gözlenmektedir.

Uluslararası mesleki-teknik eğitim çalışmalarında "kalite ve standartlar" konusu oldukça önemsenirken ulusal düzeyde ise meslek standartlarına dayalı eğitim verme ve mesleki yeterlikleri belgelendirme yaklaşımlarının henüz ilgili uygulamalara sokulmadığı bilinmektedir. Ayrıca, mesleki-teknik eğitim kapsamlı 16. Milli Eğitim Şurasında Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam Komisyonu tarafından da vurgulanan "özel öğretim kurumlarının mesleki-teknik eğitim alanına yeterince yönelmediği" gerçeği de konuya ilgili ulusal ölçekli oldukça önemsenen yetersizliklerdendir (MEB, 1999a: 3).

5. ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİME KAMU VE ÖZEL SEKTÖRÜN KATILIMI

Bilindiği gibi ulusal ölçekte orta öğretim kademesinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitim kurumlarının amaç ,program ve örgütsel yapılanması ,yönetim ve işleyişi 3308 sayılı çıraklık ve mesleki eğitim yasası ile belirlenmiştir. Yasa mesleki-teknik

eğitim hizmetlerinin yeniden düzenlenmesini ve uygulanan programlar ile okul-iş yeri uyumunun sağlanmasını öngörmektedir.

5.1. Örgün Mesleki-Teknik Eğitim

Ortaöğretim kademesindeki örgün mesleki ve teknik eğitim programlarının belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Programlar MEB' lüğünün örgütsel yapılanmasına göre ,erkek teknik ,kız teknik ,ticaret ve turizm ile din öğretimi ve özel eğitim alanlarında uygulanmaktadır.
- Öğretim süreleri programların amaç ,kapsam ve öğrencileri hazırlama işlevlerine göre ,üç-beş yıl arasında değişmektedir.
- Öğretim programlarının temel yapısı genel bilgi ,fen ,matematik ,özel alan ve yardımcı mesleki-teknik derslerinden oluşmaktadır.
- Ortak amaçları ilgili meslek alanlarında görev alacak nitelikli işgücünü hazırlamaktır.
- Programlarda mesleki-teknik derslere ve beceri uygulamalarına daha yoğun yer verilmektedir.
- Temel eğitim yaklaşımı ,3308 sayılı yasa çerçevesinde okullarda kuramsal eğitim ,öngörülen ilgili ölçütlere uyan iş yerleri , işletmeler ve endüstride beceri geliştirme eğitimi uygulama şeklindedir.
- Meslek lisesi ,teknik lise , Anadolu meslek lisesi ve Anadolu teknik lisesi adları altında eğitim hizmeti götürmektedirler.
- Meslek liselerinde bir meslek için gerekli temel bilgi ,beceri ve iş alışkanlıkları kazandırılırken ,teknik liselerde teknisyen yeterlikleri kazandırılmaktadır. Anadolu meslek ve Anadolu teknik liselerinde ise yabancı dil bilen teknisyenlerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.
- Anılan okulların hazırlık sınıfları yabancı dil öğretimine yönelik eğitim vermektedir.
- Program türlerinden bazıları erkek teknik öğretimde ,elektrik ,elektronik ,bilgisayar ,makine, tornacılık mobilyacılık ,tıp elektroniği ,uçak motorları ...
- Kız teknik öğretimde ;çocuk gelişimi ,giyim ,bilgisayar ,tekstil ,hazır giyim ,besin teknolojisi ...
- Ticaret ve turizm öğretiminde ;muhasebe ,bankacılık ,kooperatifçilik ,büro hizmetleri dış ticaret ,bilgi işlem ,turizm , sekreterlik olarak gösterilebilir.
- Din öğretimi,Türkiye'de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde din öğretiminde de yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu alan okullarından olan imam-hatip liselerinde ve Anadolu imam-hatip liselerinde ilgili meslek adamlarını yetiştirme amaçlı programlar uygulanmaktadır.
- Özel öğretim programları,özel eğitim programları çeşitli nedenlerden dolayı fiziksel engeli bulunan bireyleri durumlarına uygun işlere hazırlama amacıyla uygulanmaktadır .Ortaöğretim kademesinde örgün mesleki teknik eğitimde işitme engelliler çok programlı liseleri ve ortopedik engelliler meslek liseleri bu amaçla eğitim hizmeti götürmektedir. 16. Milli eğitim şurasında bu konuya duyulan gereksinim vurgulanarak ,engellilerin mesleki ve teknik eğitimlerine ilişkin 3308 sayılı yasada yeni düzenlemelere gidilmesine dikkat çekilmiştir (MEB ,1999b:8).

Programların belirgin özellikleri ile yukarıda tanımlan orta öğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitimdeki okul,öğrenci ve öğretmen sayılarına kamu ve özel sektör yönüyle bakıldığında ise Tablo 1'deki görünüm belirmektedir.

Tablo 1.Ortaöğretim Kademesinde Örgün Mesleki-Teknik Eğitimde Kamunun Ve Özel Sektörün Genel Görünümü

Sektör	Okul		Öğrenci		Öğretmen	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kamu*	3070	99.2	915710	99.7	68444	99.6
Özel	25	0.8	2503	0.3	259	0.4
Toplam	3095	100	918213	100	68703	100

MEB, 1999c: 3 ,4 ,9 ve 10'daki verilerden oluşturulmuştur.

*Kamu Sektörü: Diğer Bakanlık ve Kurumlara Bağlı 351 Meslek Lisesi; 59,867 öğrenci ve 5829 öğretmen sayısalı çizelgedeki verilere yansıtılmayarak, Kamu Sektörü MEB' liğine bağlı örgün mesleki-teknik eğitim kurumları ile sınırlı tutulmuştur.

Okul Sayısı: Tablo 1 incelendiğinde , ulusal ölçekte mesleki-teknik eğitimle ilgili ortaöğretim kademesinde mesleki-teknik okul sayısı , toplam 3095'dir. Bu okullardan 3070'inin (% 99.2) kamuya ait görülürken sadece 25'inin (% 0.8) ise özel sektöre ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Okul sayısına ilişkin bu veriler ışığında orta öğretimde örgün ve mesleki-teknik eğitim hizmetlerinin hemen hemen tamamının kamu tarafından yürütüldüğü, özel sektörün örgün mesleki-teknik eğitim alanına yeterince yönelmediği söylenebilir.

Öğrenci sayısı: Tablo 1'deki verilere göre, ulusal ölçekte örgün mesleki-teknik eğitimle ilgili ortaöğretim kademesindeki öğrenci sayısı toplamı 918213'dür. Öğrencilerin 915710'u kamuya 2503'ü ise özel sektöre ait örgün mesleki-teknik eğitim kurumlarında öğrenim görmektedir. Okul sayısının doğal bir sonucu olan öğrenci sayılarındaki beliren bu durum ışığında ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitim gören öğrencilerin tamamı (% 99.7) kamuya ait eğitim kurumlarında eğitim görmekte sonucuna varılmaktadır. Başka bir deyişle ortaöğretim kademesindeki mesleki-teknik eğitim okul sayısına yok sayılabilecek oranda katkı getiren özel sektöre ait eğitim kurumlarında da bu düşük katkıya göre sadece %0.3 oranında öğrenci öğrenim görmektedir.

Öğretmen sayısı: Tablo 1'deki verilere göre ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitimde görev yapan öğretmenlerin sayısal toplamı 68703'tür. Bu sayının 68444'u (%99.6) kamuya; sadece 259'u (%0.4) ise özel sektöre ait örgün mesleki-teknik eğitim kurumlarında görev yapmaktadır. Bu sayısal verilerin yukarıda verilen okul ve öğrenci sayılarına yakın olduğu dikkati çekmektedir.

Ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitimdeki okul, öğrenci ve öğretmen öğelerine ilişkin sayısal verilerin gerek bütünsel gerekse ayrı ayrı incelemesi, anılan eğitim hizmetlerinin tamamının kamu tarafından yürütüldüğünü gösterirken, özel sektör katılımının ise yok sayılacak oranlarda olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmanın kapsam çerçevesi içinde belirli özel ipuçlarıyla beliren bu durumu, ilgi ve çalışma alanı salt mesleki-teknik eğitim olan 16. Milli Eğitim Şurasının şu önerileri de destekler niteliktedir:

- Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam 2. Komisyon Raporu: "Özel sektörün Mesleki ve Teknik Eğitim okulları açması özendirilmelidir" (MEB, 1999a: 7).
- Mesleki ve Teknik Eğitimde Finansman 4. Komisyon Raporu: "Özel sektör mesleki-teknik eğitime özendirilmelidir. Özel sektörün mesleki-teknik eğitim kurumu açması ve işyerlerindeki mesleki eğitim etkinlikleri Gelir ve Kurumlar Vergisi muafiyeti, KDV oranlarının düşürülmesi, vergi iadesi vb. teşvik araçları ile desteklenmelidir" (MEB, 1999d: 5).

Ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitimde yukarıda yer verilen genel durumdan sonra ilgili eğitim yaygın mesleki-teknik eğitim açısından ele alındığında ise özetle aşağıdaki görünüm ortaya çıkmaktadır.

5.2. Yaygın Mesleki-Teknik Eğitim

Orta öğretim kademesindeki yaygın mesleki-teknik eğitim programlarının belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Programlar MEB' liğinin örgütsel işleyiş yapısına göre çiraklık ve yaygın eğitim genel müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.
- Programların genel türleri çiraklık ,kalfalık ,ustalık programlarıyla ,mesleki geliştirme kursları ,yetişkinler eğitimi ve özel eğitim olarak uygulanmaktadır.
- Çiraklık eğitim programları çirak ,kalfa ve ustalara yönelik yürütülmektedir. Programların öğretim süreleri amaç ,kapsam ve işlevlerine göre üç-dört yıl arasında değişmektedir. Temel eğitim yaklaşımı haftada bir gün merkezde kuramsal eğitim diğer günler ise işyerlerinde beceri geliştirme biçimindedir. Eğitim programlarından bazıları elektrik, elektronik, sıhhi tesisat, mobilyacılık ,motor ,giyim ,kuaför ve yapı ressamlığıdır.
- Mesleki-teknik kurslar 3308 sayılı yasadaki "meslek kursları yönetmeliği" esaslanınca uygulanmaktadır. Kurslar halk eğitim merkezleri tarafından yürütüldüğü gibi diğer özel ve resmi kurumlarla da yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde düzenlenebilmektedir. Mesleki-teknik kurslardan bazıları ,ağaç işleri ,metal işleri ,bilgisayar operatörlüğü-programcılığı ,aşçılık ve makine ressamlığıdır.
- Mesleki kursların bir kesimi de pratik kız sanat okulları tarafından uygulanmaktadır. Bu programlar ev ekonomisi ,nakış ,giyim ,örgü ,el sanatları gibi alanları kapsamaktadır.
- Yetişkinler eğitimi halk eğitim merkezlerinde yürütülen meslek kursları ,sosyal kültürel kurslar olarak sınıflandırılmaktadır.
- Yaygın özel mesleki- teknik eğitim ,çeşitli nedenlerden dolayı fiziksel engeli bulunan bireylere yönelik gerçekleştirilen eğitim uygulamalarıdır. Bu uygulamaların amacı ,özel eğitim gerektiren bireyleri üretici kılarak istihdamlarını kolaylaştırmaktır.

Programların belirgin özellikleri yukarıda tanımlanan yaygın mesleki-teknik eğitimle ilgili kurs, kursiyer ve öğretmen sayıları kamu ve özel sektör yönüyle incelendiğinde Tablo 2'deki görünüm ortaya çıkmaktadır.

Tablo: 2. Yaygın Mesleki-Teknik Eğitimde Gerçekleştirilen Meslek Kursları Yönüyle Kamu Ve Özel Sektörün Durumu *

Sektör	Kurs		Kursiyer		Öğretmen	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kamu	35903	93.2	664954	38.1	5260	23
Özel	2628	6.8	1081521	61.9	17597	77
Toplam	38531	100	1746475	100	22857	100

MEB ,1999 c: 131 ve MEB ,1999 e' deki verilerden oluşturulmuştur.

*Yaygın mesleki-teknik eğitim hizmetlerinin götürülmesinde MEB 'liğine bağlı halk eğitim merkezleri (917) çıraklık eğitim merkezleri (325) ve pratik kız sanat okullarının (465) önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunlardan halk eğitim merkezlerinde (1055936) ,çıraklık eğitim merkezlerinde (267074) ve pratik kız sanat okullarında (76447) öğrenci-kursiyer eğitim almıştır. Belirtilen eğitim hizmetlerinin götürülmesinde ise halk eğitimi merkezlerinde (4653) ,çıraklık eğitim merkezlerinde (4759) ve pratik kız sanat okullarında (292) öğretmen görevli görülmektedir. Bu verilerin özel sektöre ilişkin olanlarının yokluğundan dolayı anılan kurumlara göre kamu ve özel sektör karşılaştırılması yapılamamıştır. Bu nedenle yaygın mesleki-teknik eğitimle ilgili benzer nitelikli verilerin karşılaştırılabilmesi için inceleme "meslek kursları" yönüyle yapılmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde yaygın mesleki teknik eğitimde toplam 38531 kurs düzenlendiği görülmektedir. Bu kurslardan 35903 'ünün (%93.2) kamu, 2628 'inin (%6.8) ise özel sektör tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. MEB 'liğine bağlı halk eğitim merkezleri tarafından düzenlenen kurslara 644954 (%38.1) kursiyer katılırken özel sektör tarafından açılan kurslara ise 1081521 (%61.9) kursiyerin katıldığı gözlenmektedir.

Meslek kurslarını yürüten öğretmen sayıları yönüyle duruma bakıldığında ise kamuda 5260 (%23.0) , özel sektörde ise 17597 (%77.0) öğretmenin görev yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Yaygın mesleki-teknik eğitimde kurs kursiyer ve öğretmen sayılarını yansıtan bu veriler, kamunun açılan meslek kurslarının toplamına yakınına düzenlediğini göstermektedir. Kursiyer sayısında ise toplam kursiyerin yaklaşık üçte ikisinin özel sektör kurslarına katıldığını göstermektedir. Özel meslek kurslarında görev yapan öğretmenlerin sayısının da kursiyer sayısında olduğu gibi kamu sektörüne ait meslek kurslarından fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Yaygın mesleki-teknik eğitimdeki meslek kursları düzenlemelerinin kamu sektöründeki sayısal fazlalığın MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitime bağlı hizmet götüren halk eğitim merkezlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü varolan 917 halk eğitim merkezi bilindiği gibi yaygın eğitim hizmeti götüren ve ilçelere değin kurumsallaşan eğitim kurumlarıdır. Halk eğitim merkezlerinde köylerin gereksinimlerine yönelik meslek kursları düzenlenebilmesi de açılan meslek kursları sayısına etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Özel meslek kurslarındaki kursiyer sayısının fazlalığı ise bazı alanlardaki (sürücü,muhasebe,bilgisayar,...) kurslara olan istem yoğunluğunun bir sonucu olarak görülmektedir. Özel öğretim meslek kurslarında görevli gözüken öğretmen sayısının da bu kurslara katılan kursiyer sayısı ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Özel meslek kurslarına katılan kursiyer ve görevli öğretmenlerin sayıları bu alandaki eğitim gereksinimi ve istem sunu ilişkilerine ilişkin belirli ipuçları vermektedir. Özel öğretim kurumlarının yaygın mesleki-teknik eğitim gibi toplumsal yapıda geniş bir hedef kitlesi bulunan bir alanda yoğun istem görmeleri ve hizmet sunmaları oldukça sevindirici bulunmaktadır.

Türkiye'nin ulusal ve uluslararası planlı hedefleri örneğin Avrupa Birliğine katılımı yetmişmiş nitelikli eleman gereksinimini daha da artırmaktadır. Bilindiği gibi Avrupa Birliğine üye ülkelerde ürün ve işgücünün Birlik ülkeleri arasında serbest dolaşımı söz konusudur. Eş deyişle standartları karşılayan meslek elemanları bir ülkeden diğerine çalışmak için serbestçe iş başvurularında bulunabilmekte ,ürünlerin alımı ve satımı gümrük ve kotalardan bağımsız işlem görebilmektedir. Özetlenmeye çalışılan bu durumdan yararlanmak gerek bireysel ve gerekse toplumsal gönenc için oldukça önemsenmektedir. Konuyla çok yakın ilişkili olması nedeniyle de yaygın ve mesleki-teknik eğitim etkin bir araç olarak görülmektedir. Çünkü yaygın mesleki-teknik eğitim örgün eğitim hizmetlerinin bir bakıma tamamlayıcısı ve ulusal kalkınma hedeflerinin yardımcıdır.

SONUÇ

Mesleki-teknik eğitim konusunda yapılan bu çalışmada elde edilen veriler ışığında beliren sonuçlar şöyle sıralanabilir:

- Mesleki-teknik eğitim alanındaki uluslararası yönelimler ,bu eğitime işverenler ,öğretmenler,meslek kuruluşları ,okul yöneticileri ve ailelerin katılım sağladığını göstermektedir. Mesleki-teknik eğitimde öğrencinin bireysel tercihlerini artıran yaklaşımlar uygulanmakta ,mesleki-teknik eğitimi iş görenlerin kalitesini artırmaya yönelik akreditasyon sistemi işlev göstermektedir. Mesleki-teknik eğitim veren okulların "bir tür bilgi mağazası" olması yönünde yeni tasarımlar ve düzenlemeler yapılarak bu girişimlerde kamu ve özel sektörün etkili işbirliği sağlanmaktadır.
- Ulusal düzeyde mesleki-teknik eğitimde okul işveren etkileşiminin yeterli olmaması eğitim-istihdam uyumsuzluğu , meslek standartlarının işe sokulmaması gibi sorunlar bulunmaktadır.
- Ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik eğitimdeki kamuya ait okul sayısı 3070 (%99.2) iken özel sektör ise 25 (%0.8) okula sahip görülmektedir. Öğrenci sayısında kamuya ait okullarda 915710 (%99.7) öğrenci ,özel sektör okullarında ise

2503 (%0.3) öğrenci eğitim görmektedir. Kamuya ait okullarda 68444 (%99.6) ,özel sektöre ait okullarda ise 259 (%0.4) öğretmen görev yapmaktadır.

- Yaygın mesleki-teknik eğitimdeki mesleki kurslar toplamının %93.2'sinin (35903) MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim Merkezleri , %6.8'inin (2628) ise özel öğretim kurumlarınca düzenlendiği görülmektedir. Kursiyer toplam sayısında özel öğretim kurumlarında %61.9 (1081521) halk eğitim merkezlerinin ise %38.1 (644954) oranında kursiyere mesleki-teknik eğitim verdiği gözlenmektedir. Öğretmen toplamının 5260 'ı (%23.0) kamuda ,17597'si (%77.0) özel meslek kurslarında görevli bulunmaktadır.

ÖNERİLER

- Mesleki-teknik eğitimle ilgili uluslararası yönelimler ,bu eğitime eğitim yetkilileri ,işverenler ve öğrencilerin katılım sağladıklarını göstermektedir. Ulusal ölçekli ilgili düzenlemelerde de bu çok yönlü kesimlerin katılımları dikkate alınmalıdır.
- Ulusal ortaöğretim kademesinde örgün mesleki-teknik okullarının tamamına yakını kamuya ait bulunmakta ,özel sektöre ait okulların ise oldukça az olduğu gözlenmektedir. Bu yönde özel öğretimde örgün mesleki-teknik lise açılması özendirilmelidir.
- Yaygın mesleki-teknik alanında ise özel öğretim kurumlarının meslek kursları düzenleme girişimlerine toplumun kursiyer olarak önemli ölçüde katılım sağladığı görülmektedir. Özel sektörün bu girişimlerinin daha yaygınlaştırılmasını ve sürdürülmesini sağlayacak önlemler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alkan, C., Meslek Standartları ve Belgelendirme Sistemi Oluşturma Esasları, Antalya, *Meslek Standartları ve Belgelendirme Konferansı, 17-18 Kasım 1995*, İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995.
- Alkan, C., Doğan, H. Ve Sezgin, S.İ., *Mesleki Teknik Eğitimin Esasları, Kavramlar Gelişmeler Uygulamalar Yönelmeler*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1996.
- Basu,C.K., *Industry -Education Co-Operation for Revelence and Quality Assurance in Technical Vocational Education and Training in Asia* ,IVETA 1998 Conference, Turkey, 23-28, Çankırı, 1999.
- Bulutoğlu, K., *Kamu Ekonomisine Giriş, Devletin Ekonomik Bir Kuramı*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.
- CORD, *Endüstriyel Okullar Projesi, Mesleki ve Teknik Eğitim Rapor Taslağı*, Center for Occupational Research and Development. U.S. Texas, 1994.
- DPT, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000*, DPT Yayınları, Ankara, 1995.
- Doğan, H., "Mesleki ve Teknik Eğitimde Değişim", *METEF Dergisi*, 9-15 Kasım 1998, MEB, 42, Ankara, 1998.

Grossbach ,S., *New Desings for Vocational Education and Training at the Upper Secondary and Postsecondary Levels of Education*, IVETA 1998 Conference, Turkey, 250-268, Çankırı, 1998.

Hull, D.M., *Vo-tech Education Reform in Tech. Prep.:What Has Been in Accomplished? What Remains to be Accomplished ?*.IVETA 1998 Conference, Turkey, 181-190, Çankırı ,1998.

Lasonen, J.L., *Improving the Quality of Vocational Education Through International Collaboration and Comparisons* IVETA 1998 Conference, Turkey, 10-16, Çankırı, 1998.

MEB., *Örgün ve Yaygın Mesleki Teknik Öğretim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı*, MEB-METARGEM, Ankara, 1990.

MEB., *Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam 2. Komisyon Raporu*, 16. Milli Eğitim Şurası, MEB - TTK Başkanlığı, Ankara, 1999a.

MEB., *Mesleki ve Teknik Eğitimin Orta Öğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması, 1.Komisyon Raporu*, 16. Milli Eğitim Şurası MEB - TTK Başkanlığı, Ankara, 1999b.

MEB., *Sayısal Veriler Milli Eğitim*, MEB-APK, Ankara, 1999c.

MEB., *Mesleki ve Teknik Eğitimde Finansman, 4. Komisyon Raporu*, 16. Milli Eğitim Şurası, MEB-TTK Başkanlığı, Ankara, 1999d.

MEB., *Çıraklık ve Yaygın Eğitim İle Özel Öğretim Kurumları Müdürlüklerine İlişkin İstatistikler*, MEB-APK, Ankara, 1999e.

Roesch, G., *Accreditation of Technical and Vocational Education and Training in Germany* , IVETA 1998 Conference .Turkey, 144-149, Çankırı, 1998.

Sezgin, S.İ., Genel ve Mesleki Ortaöğretimde Niteliğin Yükseltilmesi, *Türk Milli Eğitimde Kalite Paneli 15 Nisan 1994*, TSE , 24-26, İstanbul, 1994.